

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Vigenèrejeva šifra (1586): Naj bo $m \in \mathbb{N}$ in$\mathcal{P} = \mathcal{C} = \mathcal{K} = (\mathbb{Z}_{26})^m.$Za ključ $K = (k_1, k_2, \dots, k_m)$ definiramo$e(x_1, \dots, x_m) = (x_1 + k_1, \dots, x_m + k_m) \text{ in } d(y_1, \dots, y_m) = (y_1 - k_1, \dots, y_m - k_m),$kjer sta operaciji “+” in “−” opravljeni po modulu 26. Aleksandar Jurišić73	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J L M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K M N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L N O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M O P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N P Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O Q R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q S T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R T U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S U V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T V W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U W X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V X Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W Y Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Z A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Aleksandar Jurišić74	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Sporočilo TO BE OR NOT TO BE THAT IS THE QUESTION zašifriramo s ključem RELATIONS: ključ:RELAT IONS ELATI ONSRE LATIO NSREL čistopis:TOBED RNOTT OBETH ATIST HEQUE STION tajnopis:KSMEH ZBBLK SMEMP OGAJX SEJCS FLZSY Npr. prvo črko tajnopisa dobimo tako, da pogledamo v tabelo na mesto (R, T). Kako pa najdemo iz T in K nazaj R? Aleksandar Jurišić75	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 To ni monoabecedna šifra. Pravimo ji poliabeceдна šifra. Vigenèrejeva šifra in 26^m možnih ključev. Za $m = 5$ je število 1.1×10^7 že preveliko, da bi “peš” iskali pravi ključ. Aleksandar Jurišić76
--	---	--	---

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Hillova šifra (1929) Naj bo m neko naravno število in naj bo$\mathcal{P} = \mathcal{C} = (\mathbb{Z}_{26})^m.$Za K vzemimo obrnljivo $m \times m$ matriko in definirajmo$e_K(x) = xK \quad \text{in} \quad d_K(y) = yK^{-1},$pri čemer so vse operacije opravljene v $\mathbb{Z}_{26}$. Aleksandar Jurišić77	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Ponovimo: Odšifriranje (razbijanje) klasičnih šifer Kriptografske sisteme kontroliramo s pomočjo ključev, ki določijo transformacijo podatkov. Seveda imajo tudi ključi digitalno obliko (binarno zaporedje: 01001101010101...). Držali se bomo Kerckhoffovega principa, ki pravi, da “nasprotnik” pozna kriptosistem oziroma algoritme, ki jih uporabljamo, ne pa tudi ključe, ki nam zagotavljajo varnost. Aleksandar Jurišić78	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Ločimo naslednje nivoje napadov na kriptosisteme: 1. samo tajnopis: nasprotnik ima del tajnopisa, 2. poznani čistopis: nasprotnik ima del čistopisa ter ustrezen tajnopis, 3. izbrani čistopis: nasprotnik ima začasno na voljo šifrirno mašinerijo ter za izbrani $x \in \mathcal{P}$ konstruira $e(x)$, 4. izbrani tajnopis: nasprotnik ima začasno na voljo odšifrirno mašinerijo ter za izbrani $y \in \mathcal{C}$ konstruira $d(y)$. Aleksandar Jurišić79	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Odšifriranje Vigenèrejeve šifre Test Friedericha Kasiskega (1863): (in Charles Babbage-a 1854) poiščemo dele tajnopisa $\mathbf{y} = y_1y_2 \dots y_n$, ki so identični in zabeležimo razdalje $d_1, d_2, \dots$ med njihovimi začetki. Predpostavimo, da iskani m deli največji skupni delitelj teh števil. Naj bo $d = n/m$. Elemente tajnopisa $\mathbf{y}$ zapišemo po stolpcih v $(m \times d)$-razsežno matriko. Vrstice označimo z $\mathbf{y}_i$, tj.$\mathbf{y}_i = y_i y_{m+i} y_{2m+i} \dots$ Aleksandar Jurišić80
--	--	--	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Indeks naključja (William Friedman, 1920): Za zaporedje $\boldsymbol{x} = x_1x_2 \dots x_d$ je indeks naključja (angl. index of coincidence, oznaka $I_c(\boldsymbol{x})$) verjetnost, da sta naključno izbrana elementa zaporedja $\boldsymbol{x}$ enaka. Če so $f_0, f_1, \dots, f_{25}$ frekvence črk $A, B, \dots, Z$ v zaporedju $\boldsymbol{x}$, je $I_c(\boldsymbol{x}) = \frac{\sum_{i=0}^{25} \binom{f_i}{2}}{\binom{d}{2}} = \sum_{i=0}^{25} \frac{f_i(f_i - 1)}{d(d - 1)}.$ Aleksandar Jurišić81	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Če so p_i pričakovane verjetnosti angleških črk, potem je $I_c(\boldsymbol{x}) \approx \sum_{i=0}^{25} p_i^2 = 0.065.$ Za povsem naključno zaporedje velja $I_c(\boldsymbol{x}) \approx 26 \left(\frac{1}{26}\right)^2 = \frac{1}{26} = 0.038.$ Ker sta števili .065 in .038 dovolj narazen, lahko s to metodo najdemo dolžino ključa (ali pa potrdimo dolžino, ki smo jo uganili s testom Kasiskega). Aleksandar Jurišić82	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Za podzaporedje $\boldsymbol{y_i}$ in $0 \leq g \leq 25$ naj bo $M_g(\boldsymbol{y_i}) = \sum_{i=0}^{25} p_i \frac{f_{i+g}}{d}.$ Če je $g = k_i$, potem pričakujemo $M_g(\boldsymbol{y_i}) \approx \sum_{i=0}^{25} p_i^2 = 0.065$ Za $g \neq k_i$ je običajno M_g bistveno manjši od 0.065. Torej za vsak $1 \leq i \leq m$ in $0 \leq g \leq 25$ tabeliramo vrednosti M_g, nato pa v tabeli za vsak $1 \leq i \leq m$ poiščemo tiste vrednosti, ki so blizu 0.065. Ustrezni g-ji nam dajo iskane zamike $k_1, k_2, \dots, k_m$. Aleksandar Jurišić83	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Odšifriranje Hillove šifre Predpostavimo, da je nasprotnik določil m, ki ga uporabljamo, ter se dokopal do m različnih parov m-teric (2. stopnja – poznan čistopis): $x_j = (x_{1,j}, x_{2,j}, \dots, x_{m,j}), \quad y_j = (y_{1,j}, y_{2,j}, \dots, y_{m,j}),$ tako da je $y_j = e_K(x_j)$ za $1 \leq j \leq m$. Za matriki $X = (x_{i,j})$ in $Y = (y_{i,j})$ dobimo matrično enačbo $Y = XK$. Če je matrika X obrnljiva, je $K = YX^{-1}$. Aleksandar Jurišić84
---	--	--	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Za Hillovo šifro lahko uporabimo tudi 1. stopnjo napada (samo tajnopis), glej nalogo 1.25. Koliko ključev imamo na voljo v primeru Hillove šifre? Glej nalogo 1.12. Za afino-Hillovo šifro glej nalogo 1.24. Aleksandar Jurišić85	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Tokovne šifre Naj bo $x_1x_2 \dots$ čistopis. Doslej smo obravnavali kriptosisteme z enim samim ključem in tajnopis je imel naslednjo obliko. $\boldsymbol{y} = y_1y_2 \dots = e_K(x_1)e_K(x_2) \dots$ Taki šifri pravimo bločna šifra (angl. block cipher). Aleksandar Jurišić86	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Posplošitev: iz enega ključa $K \in \mathcal{K}$ napravimo zaporedje (tok) ključev. Naj bo f_i funkcija, ki generira i-ti ključ: $z_i = f_i(K, x_1, \dots, x_{i-1}).$ Z njim izračunamo: $\boldsymbol{y_i} = e_{z_i}(x_i) \quad \text{in} \quad x_i = d_{z_i}(y_i).$ Bločna šifra je poseben primer tokovne šifre (kjer je $z_i = K$ za vse $i \geq 1$). Aleksandar Jurišić87	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Sinhrona tokovna šifra je sedmerica $(\mathcal{P}, \mathcal{C}, \mathcal{K}, \mathcal{L}, \mathcal{F}, \mathcal{E}, \mathcal{D})$ za katero velja: 1. $\mathcal{P}$ je končna množica možnih čistopisov, 2. $\mathcal{C}$ je končna množica možnih tajnopisov, 3. $\mathcal{K}$ je končna množica možnih ključev, 4. $\mathcal{L}$ je končna množica tokovne abecede, 5. $\mathcal{F} = (f_1, f_2, \dots)$ je generator toka ključev: $f_i : \mathcal{K} \times \mathcal{P}^{i-1} \longrightarrow \mathcal{L} \quad \text{za } i \geq 1$ 6. Za vsak ključ $z \in \mathcal{L}$ imamo šifrirni ($e_z \in \mathcal{E}$) in odšifrirni ($d_z \in \mathcal{D}$) postopek, tako da je $d_z(e_z(x)) = x$ za vsak $x \in \mathcal{P}$. Aleksandar Jurišić88
---	--	--	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Za šifriranje čistopisa $x_1x_2\ldots$ zaporedno računamo $z_1, y_1, z_2, y_2, \ldots,$ za odšifriranje tajnopisa $y_1y_2\ldots$ pa zaporedno računamo $z_1, x_1, z_2, x_2, \ldots$ Tokovna šifra je periodična s periodo d kadar, je $z_{i+d} = z_i$ za vsak $i \geq 1$ (poseben primer: Vigenèrejeva šifra). Aleksandar Jurišić89	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Začnimo s ključi $(k_1, \ldots, k_m)$ in naj bo $z_i = k_i$ za $i = 1, \ldots, m$. Definiramo linearno rekurzijo stopnje m: $z_{i+m} = z_i + \sum_{j=1}^{m-1} c_j z_{i+j} \pmod{2},$ kjer so $c_1, \ldots, c_{m-1} \in \mathbb{Z}_2$ vnaprej določene konstante. Za ustrezno izbiro konstant $c_1, \ldots, c_{m-1} \in \mathbb{Z}_2$ in neničelen vektor $(k_1, \ldots, k_m)$ lahko dobimo tokovno šifro s periodo $2^m - 1$. Aleksandar Jurišić90	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Hitro lahko generiramo tok ključev z uporabo LFSR (Linear Feedback Shift Register). V pomičnem registru začnemo z vektorjem $(k_1, \ldots, k_m).$ Nato na vsakem koraku naredimo naslednje: k_1 dodamo toku ključev (za XOR), $k_2, \ldots, k_m$ pomaknemo za eno v levo, ‘nov’ ključ k_m izračunamo z $\sum_{j=0}^{m-1} c_j k_{j+1} \quad (\text{to je "linear feedback"}).$ Aleksandar Jurišić91	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Primer: $c_0 = 1, c_1 = 1, c_2 = 0, c_3 = 0,$ torej je $k_{i+4} = k_i + k_{i+1}$. Izberimo $k_0 = 1, k_1 = 0, k_2 = 1, k_3 = 0$. Potem je $k_4 = 1, k_5 = 1, k_6 = 0, \ldots$ Aleksandar Jurišić92
---	--	---	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Naj bo $\mathbf{k} = (k_0, k_1, k_2, k_3)^t$ in $A := \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \\ 1 & 1 & 0 & 0 \end{pmatrix}.$ Torej je $A(\mathbf{k}) = (k_1, k_2, k_3, k_4)^t$, $A^2(\mathbf{k}) = A(k_1, k_2, k_3, k_4)^t = (k_2, k_3, k_4, k_5)^t$... $A^i(\mathbf{k}) = (k_i, k_{i+1}, k_{i+2}, k_{i+3})^t.$ Najdaljša možna perioda je 15. Aleksandar Jurišić93	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Enkrat dobimo: $A^i(\mathbf{k}) = A^j(\mathbf{k})$ in ker je A obrnljiva $A^{i-j}(\mathbf{k}) = \mathbf{k}$ Karakteristični polinom matrike A je $f(x) = 1 + x + x^4.$ Ker je $f(x)$ nerazcepen, je $f(x)$ tudi minimalni polinom matrike A. Aleksandar Jurišić94	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Red matrike A je najmanjše naravno število s, tako da je $A^s = I$. Naj bo e najmanjše naravno število, tako da $f(x) \mid (x^e - 1)$. Potem je $e = s$. $1 + x^{15} = (x + 1)(x^2 + x + 1)(x^4 + x + 1)(x^4 + x^3 + 1)(x^4 + x^3 + x^2 + x + 1).$ Splošno: če hočemo, da nam rekurzija stopnje m da periodo $2^m - 1$, potem si izberemo nerazcepen f. Analiza je neodvisna od začetnega neničelnega vektorja. Kriptoanaliza LFSR tokovne šifre: uporabimo lahko poznan čistopis, glej nalogo 1.27. Aleksandar Jurišić95	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 2. poglavje Shannonova teorija • Popolna varnost • Entropija • Lastnosti entropije • Ponarejeni ključi in enotska razdalja • Produktne šifre Aleksandar Jurišić96
--	--	---	---

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Popolna varnost Omenimo nekaj osnovnih principov za študij varnosti nekega kriptosistema: • računska varnost, • brezpogojna varnost, • dokazljiva varnost. Kriptosistem je računsko varen, če tudi najboljši algoritem za njegovo razbitje potrebuje vsaj N operacij, kjer je N neko konkretno in zelo veliko število. Napadalec (Oskar) ima na razpolago 18 Crayev, 4000 Pentium PC-jev in 200 DEC Alpha mašin (Oskar je “računsko omejen”). Aleksandar Jurišić97	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Kriptosistem je dokazljivo varen (angl. provable secure), če lahko pokažemo, da se njegova varnost zreducira na varnost kriptosistema, ki je zasnovan na dobro preštudiranem problemu. Ne gre torej za absolutno varnost temveč <i>relativno varnost</i>. Gre za podobno strategijo kot pri dokazovanju, da je določen problem <i>NP-poln</i> (v tem primeru dokažemo, da je dani problem vsaj tako težak kot nekdrugi znani NP-poln problem, ne pokažemo pa, da je absolutno računsko zahteven). Aleksandar Jurišić98	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Kriptosistem je brezpogojno varen, kadar ga napadalec ne more razbiti, tudi če ima na voljo neomejeno računsko moč. Seveda je potrebno povedati tudi, kakšne vrste napad imamo v mislih. Spomnimo se, da zamične, substitucijske in Vigenère šifre niso varne pred napadom s poznanim tajnopisom (če imamo na voljo dovolj tajnopisa). Razvili bomo teorijo kriptosistemov, ki so brezpogojno varni pri napadu s poznanim tajnopisom. Izkaže se, da so vse tri šifre brezpogojno varne, kadar zašifriramo le en sam element čistopisa. Aleksandar Jurišić99	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Glede na to, da imamo pri brezpogojni varnosti na voljo neomejeno računsko moč, je ne moremo študirati s pomočjo teorije kompleksnosti, temveč s teorijo verjetnosti. Naj bosta X in Y slučajni spremenljivki, naj bo $p(x) := P(X = x)$, $p(y) := P(Y = y)$ in $p(x \cap y) := P((X = x) \cap (Y = y))$ produkt dogodkov. Slučajni spremenljivki X in Y sta neodvisni, če in samo, če je $p(x \cap y) = p(x)p(y)$ za vsak $x \in X$ in $y \in Y$. Aleksandar Jurišić100
---	--	---	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Omenimo še zvezo med pogojno verjetnostjo in pa verjetnostjo produkta dveh dogodkov oziroma Bayesov izrek o pogojni verjetnosti:$p(x \cap y) = p(x/y)p(y) = p(y/x)p(x),$iz katerega sledi, da sta slučajni spremenljivki X in Y neodvisni, če in samo, če je $p(x/y) = p(x)$ za vsak x in y. Privzemimo, da vsak ključ uporabimo za največ eno šifriranje, da si Anita in Bojan izbereta ključ K z neko fiksno verjetnostno porazdelitvijo $p_K(K)$ (pogosto enakomerno porazdelitvijo, ni pa ta nujna) in naj bo $p_P(x)$ verjetnost čistopisa x. Aleksandar Jurišić101	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Končno, predpostavimo, da sta izbira čistopisa in ključa neodvisna dogodka. Porazdelitvi $\mathcal{P}$ in $\mathcal{K}$ inducirata verjetnostno porazdelitev na $\mathcal{C}$. Za množico vseh tajnopisov za ključ $K$$C(K) = \{e_K(x) \mid x \in \mathcal{P}\}$velja$p_C(y) = \sum_{\{K \mid y \in C(K)\}} p_K(K) p_P(d_K(y))inP(Y = y/X = x) = \sum_{\{K \mid x = d_K(y)\}} p_K(K).$ Aleksandar Jurišić102	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Sedaj lahko izračunamo pogojno verjetnost $p_P(x/y)$, tj. verjetnost, da je x čistopis, če je y tajnopis$P(X = x/Y = y) = \frac{p_P(x) \times \sum_{\{K \mid x = d_K(y)\}} p_K(K)}{\sum_{\{K \mid y \in C(K)\}} p_K(K) p_P(d_K(y))}$in opozorimo, da jo lahko izračuna vsakdo, ki pozna verjetnostni porazdelitvi $\mathcal{P}$ in $\mathcal{K}$. Aleksandar Jurišić103	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Primer: $\mathcal{P} = \{a, b\}$ in $\mathcal{K} = \{K_1, K_2, K_3\}$:$p_P(a) = 1/4 \text{ in } p_P(b) = 3/4.$$p_K(K_1) = 1/2 \text{ in } p_K(K_2) = p_K(K_3) = 1/4.$Enkripcija pa je definirana z $e_{K_1}(a) = 1$, $e_{K_1}(b) = 2$; $e_{K_2}(a) = 2$, $e_{K_2}(b) = 3$; $e_{K_3}(a) = 3$, $e_{K_3}(b) = 4$. Potem velja$p_C(1) = \frac{1}{8}, \quad p_C(2) = \frac{7}{16}, \quad p_C(3) = \frac{1}{4}, \quad p_C(4) = \frac{3}{16}.$$p_P(a/1) = 1, \quad p_P(a/2) = \frac{1}{7}, \quad p_P(a/3) = \frac{1}{4}, \quad p_P(a/4) = 0.$ Aleksandar Jurišić104
---	---	--	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Šifra $(\mathcal{P}, \mathcal{K}, \mathcal{C})$ je popolnoma varna, če je $P(X = x/Y = y) = p_{\mathcal{P}}(x) \quad \text{za vse } x \in \mathcal{P} \text{ in } y \in \mathcal{C},$ tj. “končna” verjetnost, da smo začeli s tajnopisom x pri danem čistopisu y, je identična z “začetno” verjetnostjo čistopisa x. V prejšnjem primeru je ta pogoj zadoščen samo v primeru $y = 3$, ne pa tudi v preostalih treh. Aleksandar Jurišić105	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Izrek 1. Če ima vseh 26 ključev pri zamični šifri enako verjetnost $1/26$, potem je za vsako verjetnostno porazdelitev čistopisa zamična šifra popolnoma varna. Dokaz: $\mathcal{P} = \mathcal{C} = \mathcal{K} = \mathbb{Z}_{26}$, $e_K(x) = x + K \bmod 26$: $p_{\mathcal{C}}(y) = \frac{1}{26} \sum_{K \in \mathbb{Z}_{26}} p_{\mathcal{P}}(y - K) = \frac{1}{26},$$P(Y = y/X = x) = p_{\mathcal{K}}(y - x \bmod 26) = \frac{1}{26}. \quad \blacksquare$ Torej lahko zaključimo, da zamične šifre ne moremo razbiti, če za vsak znak čistopisa uporabimo nov, naključno izbran ključ. Aleksandar Jurišić106	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Sedaj pa preučimo popolno varnost na splošno. Pogoj $P(X = x/Y = y) = p_{\mathcal{P}}(x) \quad \text{za vse } x \in \mathcal{P} \text{ in } y \in \mathcal{C}$ je ekvivalenten pogoju $P(Y = y/X = x) = p_{\mathcal{C}}(y) \quad \text{za vse } x \in \mathcal{P} \text{ in } y \in \mathcal{C}.$ Privzemimo (BŠS), da je $p_{\mathcal{C}}(y) > 0$ za vse $y \in \mathcal{C}$. Ker je $P(Y = y/X = x) = p_{\mathcal{C}}(y) > 0$ za fiksen $x \in \mathcal{P}$ in za vsak $y \in \mathcal{C}$, za vsak tajnopis $y \in \mathcal{C}$ obstaja vsaj en ključ K, da je $e_K(x) = y$ in zato velja $\mathcal{K} \geq \mathcal{C}$. Za vsako simetrično šifro velja $\mathcal{C} \geq \mathcal{P}$, saj smo privzeli, da je šifriranje injektivno. Aleksandar Jurišić107	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 V primeru enakosti (v obeh neenakostih) je Shannon karakteriziral popolno varnost na naslednji način: Izrek 2. Naj bo $(\mathcal{P}, \mathcal{C}, \mathcal{K}, \mathcal{E}, \mathcal{D})$ simetrična šifra za katero velja $\mathcal{K} = \mathcal{C} = \mathcal{P}$. Potem je le-ta popolnoma varna, če in samo, če je vsak ključ uporabljen z enako verjetnostjo $1/ \mathcal{K}$ ter za vsak čistopis x in za vsak tajnopis y obstaja tak ključ K, da je $e_K(x) = y$. Dokaz: $(\implies)$ Ker je $\mathcal{K} = \mathcal{C}$, sledi, da za vsak čistopis $x \in \mathcal{P}$ in za vsak tajnopis $y \in \mathcal{C}$ obstaja tak ključ K, da je $e_K(x) = y$. Aleksandar Jurišić108
--	--	---	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Naj bo $n = \mathcal{K}$, $\mathcal{P} = \{x_i \mid 1 \leq i \leq n\}$ in naj za fiksen tajnopis y označimo ključe iz $\mathcal{K}$ tako, da je $e_{K_i}(x_i) = y$ za $i \in [1..n]$. Po Bayesovem izreku velja $P(X = x_i/Y = y) = \frac{P(Y = y/x = x_i) p_{\mathcal{P}}(x_i)}{p_{\mathcal{C}}(y)}$$= \frac{p_{\mathcal{K}}(K_i) p_{\mathcal{P}}(x_i)}{p_{\mathcal{C}}(y)}.$ Če je šifra popolnoma varna, velja $P(X = x_i/Y = y) = p_{\mathcal{P}}(x_i)$, torej tudi $p_{\mathcal{K}}(K_i) = p_{\mathcal{C}}(y)$, kar pomeni, da je vsak ključ uporabljen z enako verjetnostjo $p_{\mathcal{C}}(y)$ in zato $p_{\mathcal{K}}(K) = 1/ \mathcal{K}$. Dokaz obrata poteka na podoben način kot v prejšnjem izreku. ■ Aleksandar Jurišić109	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Najbolj znana realizacija popolne varnosti je Vernamov enkratni ščit, ki ga je leta 1917 patentiral Gilbert Vernam za avtomatizirano šifriranje in odšifriranje telegrafskih sporočil. Naj bo $\mathcal{P} = \mathcal{C} = \mathcal{K} = (\mathbb{Z}_2)^n$, $n \in \mathbb{N}$, $e_K(x) = x \text{ XOR } K,$ odšifriranje pa je identično šifriranju. Shannon je prvi po 30-ih letih dokazal, da ta sistem res ne moremo razbiti. Slabi strani te šifre sta $\mathcal{K} \geq \mathcal{P}$ in dejstvo, da moramo po vsaki uporabi zamenjati ključ. Aleksandar Jurišić110	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Entropija Doslej nas je zanimala popolna varnost in smo se omejili na primer, kjer uporabimo nov ključ za vsako šifriranje. Sedaj pa nas zanimata šifriranje vse več in več čistopisa z istim ključem ter verjetnost uspešnega napada z danim tajnopisom in neomejenim časom. Leta 1948 je Shannon vpeljal v teorijo informacij <i>entropijo</i>, tj. matematično mero za informacije oziroma negotovosti in jo izrazil kot funkcijo verjetnostne porazdelitve. Aleksandar Jurišić111	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Naj bo X slučajna spremenljivka s končno zalogo vrednosti in porazdelitvijo $p(X)$. Kakšno informacijo smo pridobili, ko se je zgodil dogodek glede na porazdelitev $p(X)$ oziroma ekvivalentno, če se dogodek še ni zgodil, kolikšna je negotovost izida? To količino bomo imenovali entropija spremenljivke X in jo označili s $H(X)$. Aleksandar Jurišić112
---	---	---	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Primer: metanje kovanca, $p(\text{cifra}) = p(\text{grb}) = 1/2$. Smiselno je reči, da je entropija enega meta en bit. Podobno je entropija n-tih metov n, saj lahko rezultat zapišemo z n biti. Še en primer: slučajna spremenljivka X $\begin{pmatrix} x_1 & x_2 & x_3 \\ \frac{1}{2} & \frac{1}{4} & \frac{1}{4} \end{pmatrix}.$ Najbolj učinkovito zakodiranje izidov je x_1 z 0, x_2 z 10 in x_3 z 11, povprečje pa je $\frac{1}{2} \times 1 + \frac{1}{4} \times 2 + \frac{1}{4} \times 2 = 3/2.$ Aleksandar Jurišić 113	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Vsak dogodek, ki se zgodi z verjetnostjo 2^{-n}, lahko zakodiramo z n biti. Posplošitev: dogodek, ki se zgodi z verjetnostjo p, lahko zakodiramo s približno $-\log_2 p$ biti. Naj bo X slučajna spremenljivka s končno zalogo vrednosti in porazdelitvijo $p(X) = \begin{pmatrix} x_1 & x_2 & \dots & x_n \\ p_1 & p_2 & \dots & p_n \end{pmatrix}.$ Potem entropijo porazdelitve $p(X)$ definiramo s $H(X) = -\sum_{i=1}^n p_i \log_2 p_i = -\sum_{i=1}^n p(X=x_i) \log_2 p(X=x_i).$ Aleksandar Jurišić 114	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Za $p_i = 0$ količina $\log_2 p_i$ ni definirana, zato seštevamo samo po neničelnih p_i (tudi $\lim_{x \rightarrow 0} x \log_2 x = 0$). Lahko bi izbrali drugo logaritemsko bazo, a bi se entropija spremenila le za konstantni faktor. Če je $p_i = 1/n$ za $1 \leq i \leq n$, potem je $H(X) = \log_2 n$. Velja $H(X) \geq 0$, enačaj pa velja, če in samo, če je $p_i = 1$ za nek i in $p_j = 0$ za $j \neq i$. Sedaj pa bomo študirali entropijo različnih komponent simetrične šifre: $H(K)$, $H(P)$, $H(C)$. Aleksandar Jurišić 115	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Za primer $\mathcal{P} = \{a, b\}$ in $\mathcal{K} = \{K_1, K_2, K_3\}$: $p_{\mathcal{P}}(a) = 1/4 \text{ in } p_{\mathcal{P}}(b) = 3/4.$ $p_{\mathcal{K}}(K_1) = 1/2 \text{ in } p_{\mathcal{K}}(K_2) = p_{\mathcal{K}}(K_3) = 1/4$ izračunamo $H(P) = -\frac{1}{4} \log_2 \frac{1}{4} - \frac{3}{4} \log_2 \frac{3}{4} = 2 - \frac{3}{4} \log_2 3 \approx .81.$ in podobno $H(K) = 1.5$ ter $H(C) \approx 1.85$. Aleksandar Jurišić 116
---	---	--	---

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Lastnosti entropije Realna funkcija f je (striktno) konkavna na intervalu I, če za vse (različne) $x, y \in I$ velja $f\left(\frac{x+y}{2}\right) (>) \geq \frac{f(x)+f(y)}{2}.$ Jensenova neenakost: če je f zvezna in striktno konkavna funkcija na intervalu I in $\sum_{i=1}^n a_i = 1$ za $a_i > 0$, $1 \leq i \leq n$, potem je $f\left(\sum_{i=1}^n a_i x_i\right) \geq \sum_{i=1}^n a_i f(x_i),$ enakost pa velja, če in samo, če je $x_1 = x_2 = \dots = x_n$. Aleksandar Jurišić 117	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Izrek 3. $H(X) \leq \log_2 n$, enakost pa velja, če in samo, če je $p_1 = p_2 = \dots = p_n = 1/n$. Izrek 4. $H(X, Y) \leq H(X) + H(Y)$, enakost pa velja, če in samo, če sta X in Y neodvisni spremenljivki. Dokaz izreka 4: Naj bo $p(X) = \begin{pmatrix} x_1 & x_2 & \dots & x_m \\ p_1 & p_2 & \dots & p_m \end{pmatrix}, \quad p(Y) = \begin{pmatrix} y_1 & y_2 & \dots & y_n \\ q_1 & q_2 & \dots & q_n \end{pmatrix}$ in $r_{ij} = p((X=x_i) \cap (Y=y_j))$ za $i \in [1..m]$, $j \in [1..n]$. Aleksandar Jurišić 118	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Potem za $i \in [1..m]$ in $j \in [1..n]$ velja $p_i = \sum_{j=1}^n r_{ij} \quad \text{in} \quad q_j = \sum_{i=1}^m r_{ij}$ ter $H(X) + H(Y) = -\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n r_{ij} \log_2 p_i q_j$ in $H(X, Y) - H(X) - H(Y) = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n r_{ij} \log_2 \frac{p_i q_j}{r_{ij}}$ $(\text{Jensen}) \leq \log_2 \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n p_i q_j = \log_2 1 = 0.$ Aleksandar Jurišić 119	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Enakost velja, če in samo, če je $p_i q_j / r_{ij} = c$ za $i \in [1..m]$ in $j \in [1..n]$. Upoštevajmo še $\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^m r_{ij} = \sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^m p_i q_j = 1$ in dobimo $c = 1$ oziroma za vse i in j $p((X=x_i) \cap (Y=y_j)) = p(X=x_i) p(Y=y_j),$ kar pomeni, da sta spremenljivki X in Y neodvisni. ■ Aleksandar Jurišić 120
--	---	---	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Za slučajni spremenljivki X in Y definiramo pogojni entropiji $H(X/y) = - \sum_x p(x/y) \log_2 p(x/y)$ in $H(X/Y) = - \sum_y \sum_x p(y)p(x/y) \log_2 p(x/y).$ Le-ti merita povprečno informacijo spremenljivke X, ki jo odkrijeta y oziroma Y. Aleksandar Jurišić 121	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Izrek 5. $H(X, Y) = H(Y) + H(X/Y)$. Dokaz: Po definiciji je $P(X=x_i/Y=y_j) = r_{ij}/q_j$ in $H(Y) + H(X/Y) =$ $= - \sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^m r_{ij} \log_2 q_j - \sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^m q_j r_{ij}/q_j \log_2 r_{ij}/q_j \quad \blacksquare$ Iz izrekov 4 in 5 sledi: Posledica 6. $H(X/Y) \leq H(X)$, enakost pa velja, če in samo, če sta X in Y neodvisni spremenljivki. Aleksandar Jurišić 122	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Ponarejeni ključi in enotska razdalja Pogojna verjetnost $H(K/C)$ meri, koliko informacije o ključu je odkrito s tajnopisom. Izrek 7. Naj bo $(\mathcal{P}, \mathcal{C}, \mathcal{K}, \mathcal{E}, \mathcal{D})$ simetrična šifra. Potem velja $H(K/C) = H(K) + H(P) - H(C)$. Dokaz: Velja $H(K, P, C) = H(C/(K, P)) + H(K, P)$. Ker ključ in čistopis natanko določata tajnopis, je $H(C/K, P) = 0$. Ker sta P in K neodvisni spremenljivki, dobimo $H(K, P, C) = H(P) + H(K)$ in podobno tudi $H(K, P, C) = H(K, C)$ ter uporabimo še izrek 5. $\blacksquare$ Aleksandar Jurišić 123	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Napadalec privzame, da je čistopis “naravni” jezik (npr. angleščina) in na ta način odpiše mnoge ključe. Vseeno pa lahko ostane še mnogo ključev (med katerimi je le en pravi), ki jih bomo, razen pravega ključa, imenovali ponarejeni (angl. spurious). Naš cilj bo oceniti število ponarejenih ključev. Naj bo H_L mera povprečne informacije na črko (angl. per letter) v “smiselnem” čistopisu (sledi bolj natančna definicija). Če so vse črke enako verjetne, je $H_L = \log_2 26 \approx 4.70.$ Aleksandar Jurišić 124
--	--	---	---

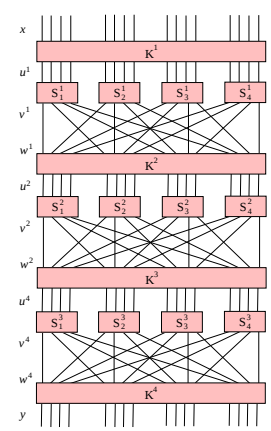
Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Kot aproksimacijo <i>prvega reda</i> bi lahko vzeli $H(P)$. V primeru angleškega jezika dobimo $H(P) \approx 4.19$. Tudi zaporedne črke v jeziku niso neodvisne, njihove korelacije pa zmanjšajo entropijo. Za aproksimacijo <i>drugega reda</i> bi lahko izračunali entropijo porazdelitve parov črk in potem delili z dve, kajti H_L meri entropijo jezika L na črko. V splošnem, naj bo P^n slučajna spremenljivka, katere verjetnostna porazdelitev je enaka verjetnostni porazdelitvi n-teric v čistopisu. Aleksandar Jurišić 125	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Potem je entropija za naravni jezik L definirana s $H_L = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{H(P^n)}{n},$ odvečnost jezika L pa z $R_L = 1 - \frac{H_L}{\log_2 \mathcal{P} }.$ H_L meri entropijo jezika L na črko. Entropija naključnega jezika je $\log_2 \mathcal{P}$. $R_L \in [0, 1)$ meri kvocient “odvečnih znakov” in je 0 v primeru naključnega jezika. Aleksandar Jurišić 126	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Za angleški jezik je $H(P^2)/2 \approx 3.90$. Empirični rezultati kažejo, da je $1.0 \leq H_L \leq 1.5$. Če ocenimo H_L z 1.25, potem je $R_L \approx .75$, kar pomeni, da je angleščina 75% odvečna (tj. tekst bi lahko zakodirali le z 1/4 prvotnega teksta). Podobno kot P^n definiramo še C^n in za $y \in C^n$ še $K(y) = \{K \in \mathcal{K} \mid \exists x \in P^n, p_{P^n}(x) > 0, e_K(x) = y\}$, tj. $K(y)$ je množica ključev, za katere je y smiselno šifriranje čistopisa dolžine n, tj. množica verjetnih ključev, za katere je y tajnopis. Aleksandar Jurišić 127	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Matematično upanje ponarejenih ključev je torej $\bar{s}_n = \sum_{y \in \mathcal{C}^n} p(y)(K(y) - 1) = \sum_{y \in \mathcal{C}^n} p(y) K(y) - 1.$ Izrek 8. Če je $(\mathcal{P}, \mathcal{C}, \mathcal{K}, \mathcal{E}, \mathcal{D})$ šifra za katero je $\mathcal{C} = \mathcal{P}$ in so vsi ključi med seboj enakovredni, potem za tajnopis z n znaki (n je dovolj velik) in za matematično upanje ponarjenih ključev $\bar{s}_n$ velja $\bar{s}_n \geq \frac{ \mathcal{K} }{ \mathcal{P} ^{nR_L}} - 1.$ Aleksandar Jurišić 128
--	---	---	---

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Dokaz: Iz izreka 7 sledi $H(K/C^m) = H(K) + H(P^n) - H(C^m).$ Poleg ocene $H(C^m) \leq n \log_2 \mathcal{C}$ velja za dovolj velike n tudi ocena $H(P^n) \approx nH_L = n(1 - R_L) \log_2 \mathcal{P}$. Za $\mathcal{C} = \mathcal{P}$ dobimo $H(K/C^m) \geq H(K) - nR_L \log_2 \mathcal{P} .$ Ocenjeno entropijo povežemo še s ponarejenimi ključi $H(K/C^m) = \sum_{y \in \mathcal{C}^n} p(y) H(K/y) \leq \sum_{y \in \mathcal{C}^n} p(y) \log_2 K(y)$$\leq \log_2 \sum_{y \in \mathcal{C}^n} p(y) K(y) = \log_2 (\overline{s}_n + 1). \blacksquare$ Aleksandar Jurišić129	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Desna stran neenakosti v zadnjem izreku gre z večanjem števila n eksponentno proti 0 (to ni limita, števila $\mathcal{K}$, $\mathcal{P}$ in R_L so fiksna, število $\mathcal{K}$ pa je običajno veliko v primerjavi s $\mathcal{P} ^{R_L} > 1$). Enotska razdalja simetrične šifre je tako število n, označeno z n_0, za katerega postane matematično upanje ponarejenih ključev nič, tj. povprečna dolžina tajnopisa, ki jo napadalec potrebuje za računanje ključa pri neomejenem času. Velja $n_0 \approx \frac{\log_2 \mathcal{K} }{R_L \log_2 \mathcal{P} }.$ Aleksandar Jurišić130	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 V primeru zamenjalnega tajnopisa sta $\mathcal{P} = 26$ in $\mathcal{K} = 26!$. Če vzamemo $R_L = .75$, potem je enotska razdalja $n_0 \approx \frac{88.4}{.75 \times 4.7} \approx 25.$ Aleksandar Jurišić131	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Produktne šifre Še ena Shannonova ideja v članku iz leta 1949 igra danes pomembno vlogo, predvsem pri simetričnih šifrah. Zanimali nas bodo šifre, za katere $\mathcal{C} = \mathcal{P}$, tj. endomorfne šifre. Aleksandar Jurišić132
---	---	--	---

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Naj bosta $S_i = (\mathcal{P}, \mathcal{P}, \mathcal{K}_i, \mathcal{E}_i, \mathcal{D}_i)$, $i = 1, 2$, endomorfni simetrični šifri. Potem je produkt sistemov S_1 in S_2, označen s $S_1 \times S_2$, definiran s $(\mathcal{P}, \mathcal{P}, \mathcal{K}_1 \times \mathcal{K}_2, \mathcal{E}, \mathcal{D})$ ter $e_{(K_1, K_2)}(x) = e_{K_2}(e_{K_1}(x))$ in $d_{(K_1, K_2)}(y) = d_{K_1}(e_{K_2}(y)).$ Aleksandar Jurišić133	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Njegova verjetnostna porazdelitev pa naj bo $p_{\mathcal{K}}(K_1, K_2) = p_{\mathcal{K}_1}(K_1) \times p_{\mathcal{K}_2}(K_2),$ tj. ključa K_1 in K_2 izberemo neodvisno. Če sta M in S zaporedoma multiplikativni tajnopis in zamični tajnopis, potem je $M \times S$ afin tajnopis. Malce težje je pokazati, da je tudi tajnopis $S \times M$ afin tajnopis. Ta dva tajnopisa torej komutirata. Vsi tajnopisi ne komutirajo, zato pa je produkt asociativna operacija: $(S_1 \times S_2) \times S_3 = S_1 \times (S_2 \times S_3).$ Aleksandar Jurišić134	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Če je $(S \times S =) S^2 = S$, pravimo, da je sistem idempotenten. Zamični, zamenjalni, afin, Hillov, Vigenèrov in permutacijski tajnopisi so vsi idempotentni. Če simetrična šifra ni idempotentna, potem se zna zgoditi, da z njeno iteracijo za večkrat povečamo varnost. Na tem so zasnovani DES in mnoge druge simetrične šifre. Če sta simetrični šifri S_1 in S_2 idempotentni in obenem še komutirata, potem se ni težko prepričati, da je tudi produkt $S_1 \times S_2$ idempotentna simetrična šifra. Aleksandar Jurišić135	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 3. poglavje Simetrični kriptosistemi • Bločne šifre, nekaj zgodovine, DES, AES • Iterativne šifre, zmenjalno-permutacijske mreže • Produktna šifra in Fiestelova šifra • Opis šifer DES in AES • Načini delovanja (ECB, CBC, CFB, OFB) in MAC • Napadi in velika števila • 3-DES, DESX in druge simetrične bločne šifre Aleksandar Jurišić136
--	--	--	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Bločne šifre Bločna šifra je simetrična šifra, ki razdeli čistopis na bloke fiksne dolžine (npr. 128 bitov), in šifrira vsak blok posamično (kontrast: <i>tekoča šifra</i> zašifrira čistopis po znakih – ponavadi celo po bitih). Najmodernejšje bločne šifre so produktne šifre, ki smo jih spoznali v prejšnjem poglavju: komponiranje več enostavnih operacij, katere (vsaka posebej) niso dovolj varne, z namenom, da povečamo varnost: <i>transpozicije</i>, <i>ekskluzivni ali (XOR)</i>, <i>tabele</i>, <i>linearne transformacije</i>, <i>aritmetične operacije</i>, <i>modularno množenje</i>, <i>enostavne substitucije</i>. Primeri bločnih produktnih šifer: DES, AES, IDEA. Aleksandar Jurišić137	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Nekatere zelene lastnosti bločnih šifer Varnost: • razpršitev: vsak bit tajnopisa naj bo odvisen od vseh bitov čistopisa. • zmeda: zveza med ključem ter biti tajnopisa naj bo zapletena, • velikost ključev: mora biti majhna, toda dovolj velika da prepreči požrešno iskanje ključa. Učinkovitost • hitro šifriranje in odšifriranje, • enostavnost (za lažjo implementacijo in analizo), • primernost za hardware ali software. Aleksandar Jurišić138	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Kratka zgodovina bločnih šifer DES in AES Konec 1960-ih: IBM – Feistelova šifra in LUCIFER. 1972: NBS (sedaj NIST) izbira simetrično šifro za zaščito računalniških podatkov. 1974: IBM razvije DES, 1975: NSA ga “popravi”. 1977: DES sprejet kot US Federal Information Processing Standard (FIPS 46). 1981: DES sprejet kot US bančni standard (ANSI X3.92). 1997: AES (Advanced Encryption Standard) izbor 1999: izbranih 5 finalistov za AES Aleksandar Jurišić139	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 National Security Agency (NSA) • www.nsa.gov • ustanovljena leta 1952, • neznana sredstva in število zaposlenih (čez 100.000?) • Signals Intelligence (SIGINT): pridobiva tuje informacije. • Information Systems Security (INFOSEC): ščiti vse občutljive (classified) informacije, ki jih hrani ali pošilja vlada ZDA, • zelo vplivna pri določanju izvoznih regulacij ZDA za kriptografske produkte (še posebej šifriranje). Aleksandar Jurišić140
---	--	---	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Data Encryption Standard (DES) 64 bits Key56 bits 64 bits Plaintext DES Ciphertext Ideja za DES je bila zasnovana pri IBM-u v 60-ih letih (uporabili so koncept Claude Shannona imenovan <i>Lucifer</i>). NSA je zreducirala dolžino ključev s 128 bitov na 56. V sredini 70-ih let je postal prvi komercialni algoritem, ki je bil objavljen z vsemi podrobnostmi (FIPS 46-2). Aleksandar Jurišić141	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Advanced Encryption Standard AES je ime za nov FIPS-ov simetrični (bločni) kriptosistem, ki bo nadomestil DES. Leta 2000 je zanj <i>National Institute of Standards and Technology (NIST)</i> izbral belgijsko bločno šifro Rijndael. Dolžina <i>ključev</i> oziroma blokov je 128, 192 ali 256 Uporabljala pa ga tudi ameriška vlada, glej http://csrc.nist.gov/encryption/aes/round2/r2report.pdf. Aleksandar Jurišić142	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Običajno uporabljamo iterativne šifre. Tipični opis: • krožna funkcija, • razpored ključev, • šifriranje skozi N_r podobnih krogov. Naj bo K naključni binarni ključ določene dolžine. K uporabimo za konstrukcijo podključev za vsak krog s pomočjo <i>javno</i> znanega algoritma. Imenujemo jih krožni ključi: $K^1, \dots, K^{N_r}$. Seznamu krožnih ključev $(K^1, \dots, K^{N_r})$ pa pravimo razpored ključev. Aleksandar Jurišić143	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Krožna funkcija g ima dva argumenta: (i) krožni ključ (K^r) in (ii) <i>tekoče stanje</i> (w^{r-1}). Naslednje stanje je definirano z $w^r = g(w^{r-1}, K^r)$. Začetno stanje, w_0, naj bo čistopis x. Potem za tajnopis, y, vzamemo stanje po N_r krogih: $y = g(g(\dots g(g(x, K^1), K^2) \dots, K^{N_r-1}) K^{N_r}).$ Da je odšifriranje možno, mora biti funkcija g injektivna za vsak fiksni ključ K_i, tj. $\exists g^{-1}$, da je: $g^{-1}(g(w, K), K) = w, \quad \text{za vse } w \text{ in } K.$ Odšifriranje opravljeno po naslednjem postopku: $x = g^{-1}(g^{-1}(\dots g^{-1}(g^{-1}(y, K^{N_r}), K^{N_r-1}) \dots, K^2) K^1).$ Aleksandar Jurišić144
---	---	--	--

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Zamenjalno-permutacijske mreže (angl. <i>substitution-permutation network</i> – (SPN)). Čistopis $\mathcal{P}$ in tajnopis $\mathcal{C}$ so binarni vektorji dolžine ℓm, $\ell, m \in \mathbb{N}$ (tj. ℓm je dolžina bloka). SPN je zgrajen iz dveh komponent (zamenjave in permutacije): $\pi_S : \{0, 1\}^\ell \longrightarrow \{0, 1\}^\ell,$$\pi_P : \{0, \dots, \ell m\} \longrightarrow \{0, \dots, \ell m\}.$ Permutacijo π_S imenujemo S-škatla in z njo zamenjamo ℓ bitov z drugimi ℓ biti. Permutacija π_P pa permutira ℓm bitov. Aleksandar Jurišić145	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Naj bo $x = (x_1, \dots, x_{\ell m})$ binarno zaporedje, ki ga lahko smatramo za spoj m ℓ-bitnih podzaporedij označenih z $x_{(1)}, \dots, x_{(m)}$. SPN ima N_r krogov, v vsakem (razen zadnjem, ki je bistveno drugačen) opravimo m zamenjav z π_S in nato uporabimo še π_P. Pred vsako zamenjavo vključimo krožni ključ z XOR operacijo. SPN šifra $\ell, m, N_r \in \mathbb{N}$, π_S in π_P permutaciji, $\mathcal{P} = \mathcal{C} = \{0, 1\}^{\ell m}$ in $\mathcal{K} \subseteq (\{0, 1\}^{\ell m})^{N_r+1}$, ki se sestoji iz vseh možnih razporedov ključev izpeljanih iz ključa K z uporabo algoritma za generiranje razporeda kjučev. Šifriramo z algoritmom SPN. Aleksandar Jurišić146	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Alg. : $SPN(x, \pi_S, \pi_P, (K^1, \dots, K^{N_r+1}))$ $w^0 := x$ for $r := 1$ to $N_r - 1$ do (<i>krožno mešanje ključev</i>) $u^r := w^{r-1} \oplus K^r$ for $i := 1$ to m do $v_{(i)}^r := \pi_S(u_{(i)}^r)$ $w^r := (v_{\pi_P(1)}^r, \dots, v_{\pi_P(\ell m)}^r)$ (<i>zadnji krog</i>) $u^{N_r} := w^{N_r-1} \oplus K^{N_r}$ for $i := 1$ to m do $v_{(i)}^{N_r} := \pi_S(u_{(i)}^{N_r+1})$ $y := v^{N_r} \oplus K^{N_r+1}$ output (y) Aleksandar Jurišić147	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Aleksandar Jurišić148																																																																				
Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Primer: naj bo $\ell = m = N_r = 4$, permutaciji π_S in π_P pa podani s tabelami: <table><tr><td>z</td><td>0</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>A</td><td>B</td><td>C</td><td>D</td><td>E</td><td>F</td></tr><tr><td>$\pi_S(z)$</td><td>E</td><td>4</td><td>D</td><td>1</td><td>2</td><td>F</td><td>B</td><td>8</td><td>3</td><td>A</td><td>6</td><td>C</td><td>5</td><td>9</td><td>0</td><td>7</td></tr></table> ter <table><tr><td>z</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td><td>13</td><td>14</td><td>15</td><td>16</td></tr><tr><td>$\pi_P(z)$</td><td>1</td><td>5</td><td>9</td><td>13</td><td>2</td><td>6</td><td>10</td><td>14</td><td>3</td><td>7</td><td>11</td><td>15</td><td>4</td><td>8</td><td>12</td><td>16</td></tr></table> Aleksandar Jurišić149	z	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	$\pi_S(z)$	E	4	D	1	2	F	B	8	3	A	6	C	5	9	0	7	z	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	$\pi_P(z)$	1	5	9	13	2	6	10	14	3	7	11	15	4	8	12	16	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Naj bo ključ $K = (k_1, \dots, k_{32}) \in \{0, 1\}^{32}$ definiran z $K = 0011\ 1010\ 1001\ 0100\ 1101\ 0110\ 0011\ 1111,$ sedaj pa izberimo še razpored ključev tako, da je za $1 \leq r \leq 5$, krožni ključ K^r izbran kot 16 zaporednih bitov ključa K z začetkom pri k_{4r-3}: $K^1 = 0011\ 1010\ 1001\ 0100$$K^2 = 1010\ 1001\ 0100\ 1101$$K^3 = 1001\ 0100\ 1101\ 0110$$K^4 = 0100\ 1101\ 0110\ 0011$$K^5 = 1101\ 0110\ 0011\ 1111$ Potem šifriranje čistopisa $x = 0010\ 0110\ 1011\ 0111$ poteka v naslednjem vrstnem redu. Aleksandar Jurišić150	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 $w^0 = 0010\ 0110\ 1011\ 0111,$$w^1 = 0001\ 1100\ 0010\ 0011,$$w^2 = 1000\ 0111\ 0100\ 1010,$$w^3 = 1101\ 0101\ 0110\ 1110,$$w^4 = 1110\ 0100\ 0110\ 1110,$$w^5 = 1010\ 1001\ 0000\ 1101,$$K^5 = 1101\ 0110\ 0011\ 1111,$ $K^1 = 0011\ 1010\ 1001\ 0100$$K^2 = 1010\ 1001\ 0100\ 1101$$K^3 = 1001\ 0100\ 1101\ 0110$$K^4 = 0100\ 1101\ 0110\ 0011$ $v^1 = 0100\ 0101\ 1101\ 0001$$v^2 = 0011\ 1000\ 0010\ 0110$$v^3 = 1001\ 1111\ 1011\ 0000$$v^4 = 0110\ 1010\ 1110\ 1001$$y = 1011\ 1100\ 1101\ 0110$ Aleksandar Jurišić151	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Možno so številne variacije SPN šifer. Na primer, namesto ene S-škatle lahko uporabimo različne škatle. To lahko vidimo pri DES-u, ki uporabi 8 različnih škatel. Zopet druga možnost je uporabiti obrnljive linearne transformacije, kot zamenjavo za permutacije ali pa samo dodatek. Tak primer je AES. Aleksandar Jurišić152
z	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F																																																							
$\pi_S(z)$	E	4	D	1	2	F	B	8	3	A	6	C	5	9	0	7																																																							
z	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16																																																							
$\pi_P(z)$	1	5	9	13	2	6	10	14	3	7	11	15	4	8	12	16																																																							

Feistelova šifra

Feistelova šifra: r krogov (rund)

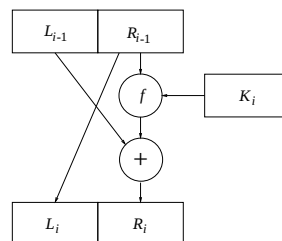
$$(L_{i-1}, R_{i-1}) \xrightarrow{K_i} (L_i, R_i).$$

kjer je $L_i = R_{i-1}$ in $R_i = L_{i-1} \oplus f(R_{i-1}, K_i)$, in smo podključke K_i dobili iz osnovnega ključa K .

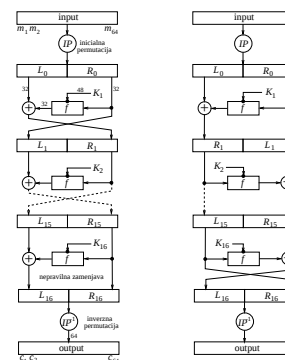
Končamo z (R_r, L_r) (in ne z (L_r, R_r)), zato je šifriranje enako odšifriranju, le da ključke uporabimo v obratnem vrstnem redu.

Funkcija f je lahko produktna šifra in ni nujno obrnljiva.

En krog

Opis šifre DES

DES-ove konstante

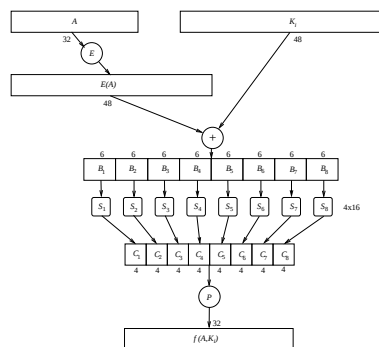
začetna in končna permutacija: IP, IP^{-1}

razširitev: E (nekateri bite ponovimo), permutacija P

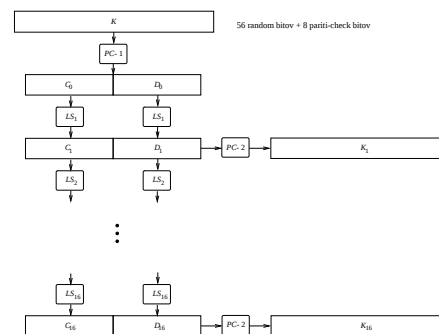
S -škatle: $S_1, S_2, \dots, S_8$
(tabele: 4×16 , z elementi $0 - 15$)

permutacije za gen. podključev: $PC - 1, PC - 2$

DES-ova funkcija

Računanje DES-ovih ključev

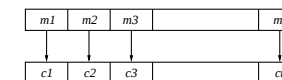
20 let je DES predstavljal delovnega konja kriptografije (bločnih šifer).

- do leta 1991 je NBS sprejel 45 hardwarskih implementacij za DES
- geslo (PIN) za bankomat (ATM)
- ZDA (Dept. of Energy, Justice Dept., Federal Reserve System)

Načini delovanja simetričnih šifer

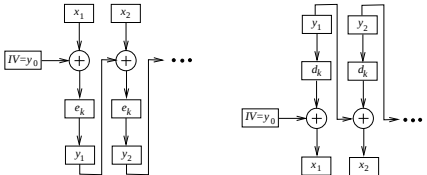
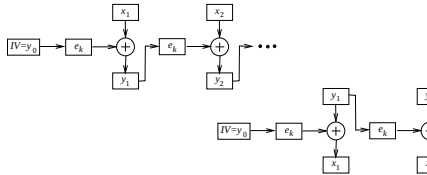
- electronic codebook mode (**ECB**)
- cipher block chaining mode (**CBC**)
- cipher feedback mode (**CFB**)
- output feedback mode (**OFB**)

Pri **ECB** šifriramo zaporedoma blok po blok:
 $c = c_1, c_2, \dots, c_t$, kjer je $c_i = E_k(m_i)$.

Odšifriranje: $m_i = D_k(c_i)$, $i = 1, 2, \dots, t$.

Slabost: identični bloki čistopisa se (pri istem ključu) zašifrirajo v identične bloke tajnopisa.

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Cipher Block Chaining mode – CBC čistopis/tajnopis: 64 bitni bloki $x_1, x_2, \dots / y_1, y_2, \dots$ Šifriranje: $y_0 := IV, y_i := e_K(y_{i-1} \oplus x_i)$ za $i \geq 1$. Odsifriranje: $y_0 := IV, x_i := y_{i-1} \oplus d_K(y_i)$ za $i \geq 1$. Identičena čistopisa z različnimi IV dasta različen tajnopis. Eno-bitna napaka pri tajnopisu pokvari le odsifriranje dveh blokov. Aleksandar Jurišić161	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Cipher Feedback mode – CFB čistopis/tajnopis: 64 bitni bloki $x_1, x_2, \dots / y_1, y_2, \dots$ $y_0 := IV$, šifriranje: $z_i := e_K(y_{i-1}), y_i := y_{i-1} \oplus x_i, i \geq 1$. Odsifriranje ($y_0 := IV, x_0 = d_K(IV)$): $z_i := d_K(x_{i-1})$ in $x_i := y_i \oplus z_i$ za $i \geq 1$. CFB se uporablja za preverjanje celovitosti sporočila (angl. message authentication code - MAC). Aleksandar Jurišić162	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Output Feedback mode – OFB čistopis/tajnopis: 64 bitni bloki $x_1, x_2, \dots / y_1, y_2, \dots$ Inicializacija: $z_0 := IV$, šifriranje: $z_i := e_K(z_{i-1})$ in $y_i := x_i \oplus z_i$ za $i \geq 1$. Odsifriranje: ($z_0 := IV$) $z_i := e_K(z_{i-1})$ in $x_i := y_i \oplus z_i$ za $i \geq 1$. OFB se uporablja za satelitske prenose. Aleksandar Jurišić163	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Napadi na šifro DES Požrešni napad: preverimo vseh 2^{56} ključev. Leta 1993 Michael J. Wiener, Bell-Northern Research, Kanada, predstavi učinkovito iskanje DES ključa: • diferenčna kriptanaliza z 2^{47} izbranimi čistopisi (Biham in Shamir 1989) – je učinkovita tudi na nekaterih drugih bločnih šifrah, • linearna kriptanaliza z 2^{47} poznanimi čistopisi (Matsui 1993): Slednja napada sta statistična, saj potrebujeta velike količine čistopisa in ustreznega tajnopisa, da določita ključ. Pred leti sta bila napada zanimiva le teoretično. Aleksandar Jurišić164
Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Wienerjev cilj je bil precizna ocena časa in denarja potrebnega za graditev čipov za iskanje DES ključa. Požrešna metoda na prostor ključev: 2^{56} korakov je zlahka paralelizirana. Dan je par čistopis-tajnopis (P, C) ter začetni ključ K. Registri za vsako iteracijo so ločeni, tako da je vse skupaj podobno tekočemu traku: • hitrost 50 MHz • cena \$10.50 na čip • 50 milijonov ključev na sekundo • skupaj: \$100 tisoč, 5760 čipov, rabi 35 ur Pri linearni kriptanalizi hranjenje parov zavzame 131,000 Gbytov. Implementirano leta 1993: 10 dni na 12 mašinah. Aleksandar Jurišić165	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Po odkritju diferenčne kriptanalize je Don Coppersmith priznal, da je IBM v resnici poznal ta napad (ne pa tudi linearno kriptanalizo) že ko so razvijali DES: <i>“Po posvetovanju z NSA, smo se zavedali, da utegne objava kriterijev načrtovanja odkriti tehniko kriptanalize. To je močno sredstvo, ki se ga da uporabiti proti mnogim tajnopisom. To bi zmanjšalo prednost ZDA pred drugimi na področju kriptografije.”</i> Aleksandar Jurišić166	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Novejši rezultati napadov DES izivi pri RSA Security (3 poznani PT/CT pari): The unknown message is: ???????? junij 1997: razbito z internetnim iskanjem (3m). julij 1998: razbito v treh dneh z DeepCrack mašino (1800 čipov; \$250,000). jan. 1999: razbita v 22 h, 15 min (DeepCrack + porazdeljena.mreža). V teku (porazdeljena.mreža): RC5 – 64-bitni izziv: • pričeli konec 1997; trenutna hitrost: 2^{36} ključev/sec (2^{25} secs/leto; pričakovani čas: ≤ 8 let). Aleksandar Jurišić167	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Implementacijski napadi na DES Napadi s pomočjo diferenčne analize porabe moči (angl. differential power analysis (DPA) attacks): • Kocher, Jaffe, Jun 1999, • procesorjeva poraba moči je odvisna od instrukcij, • merimo porabo moči inštrukcij, ki se izvedejo v 16-ih krogih DES-a • ≈ 1000 tajnopisa zadoščajo za odkritje tajnega ključa. Napadi s pomočjo diferenčne analize napak (angl. differential fault analysis (DFA) attacks): • Biham, Shamir 1997. • napad: zberi naključne napake v 16-ih krogih DES-a. • ≈ 200 napačnih odsifriranj zadošča za razkritje tajnega ključa. Aleksandar Jurišić168

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Vse o napadih je veljalo za ECB način. Isti čipe se da uporabiti tudi za druge načine, cena in čas pa se nekoliko povečata. Recimo po Wienerju za CBC način rabimo \$1 milijon in 4 ure. Varnost DES-a lahko enostavno povečamo, če uporabimo 3-DES (zakaj ne 2-DES?). $\text{DES}_E(P, K_1) \longrightarrow \text{DES}_D(\text{DES}_E(P, K_1), K_2) \longrightarrow \text{DES}_E(\text{DES}_D(\text{DES}_E(P, K_1), K_2), K_3)$ Za $K_1 = K_2 = K_3$ dobimo običajni DES. Običajno pa zamenjamo K_3 s K_1 in dobimo približno za faktor 10^{13} močnejši sistem. Aleksandar Jurišić169	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Kako veliko je VELIKO? <table><tr><td>sekund v enem letu</td><td>$\approx 3 \times 10^7$</td></tr><tr><td>(živimo “le” 2-3 milijarde sekund)</td><td></td></tr><tr><td>starost našega sončnega sistema</td><td>$\approx 6 \times 10^9$</td></tr><tr><td>(v letih)</td><td></td></tr><tr><td>urinih ciklov na leto (200 MHz)</td><td>$\approx 6.4 \times 10^{15}$</td></tr><tr><td>01-zaporedij dolžine 64</td><td>$\approx 2^{64} \approx 1.8 \times 10^{19}$</td></tr><tr><td>01-zaporedij dolžine 128</td><td>$\approx 2^{128} \approx 3.4 \times 10^{38}$</td></tr><tr><td>01-zaporedij dolžine 256</td><td>$\approx 2^{256} \approx 1.2 \times 10^{77}$</td></tr><tr><td>75 številčnih praštevil</td><td>$\approx 5.2 \times 10^{72}$</td></tr><tr><td>elektronov v vsem vesolju</td><td>$\approx 8.37 \times 10^{77}$</td></tr></table><table><tr><td>mega (M)</td><td>giga (G)</td><td>tera (T)</td><td>peta (P)</td><td>exa (E)</td></tr><tr><td>10^6</td><td>10^9</td><td>10^{12}</td><td>10^{15}</td><td>10^{18}</td></tr></table> Aleksandar Jurišić170	sekund v enem letu	$\approx 3 \times 10^7$	(živimo “le” 2-3 milijarde sekund)		starost našega sončnega sistema	$\approx 6 \times 10^9$	(v letih)		urinih ciklov na leto (200 MHz)	$\approx 6.4 \times 10^{15}$	01-zaporedij dolžine 64	$\approx 2^{64} \approx 1.8 \times 10^{19}$	01-zaporedij dolžine 128	$\approx 2^{128} \approx 3.4 \times 10^{38}$	01-zaporedij dolžine 256	$\approx 2^{256} \approx 1.2 \times 10^{77}$	75 številčnih praštevil	$\approx 5.2 \times 10^{72}$	elektronov v vsem vesolju	$\approx 8.37 \times 10^{77}$	mega (M)	giga (G)	tera (T)	peta (P)	exa (E)	10^6	10^9	10^{12}	10^{15}	10^{18}	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 Računska moč za naše potrebe bomo privzeli, da se smatra: • 2^{40} operacij za <i>lahko</i>, • 2^{56} operacij za <i>dosegljivo</i>, • 2^{64} operacij za <i>komaj da dosegljivo</i>, • 2^{80} operacij za <i>nedosegljivo</i>, • 2^{128} operacij za <i>popolnoma nedosegljivo</i>. Aleksandar Jurišić171	Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008 3-DES je trikrat počasnejši od DES-a. To je pogosto nesprejemljivo, zato je leta 1984 Ron Rivest predlagal DESX: $\text{DESX}_{k,k1,k2}(x) = k2 \oplus \text{DES}_k(k1 \oplus x).$ DESX ključ $K = k.k1.k2$ ima $56 + 64 + 64 = 184$ bitov. DESX trik onemogoči preizkušanje vseh mogočih ključev (glej P. Rogaway, 1996). Sedaj rabimo več kot 2^{60} izbranega čistopisa. Aleksandar Jurišić172
sekund v enem letu	$\approx 3 \times 10^7$																																
(živimo “le” 2-3 milijarde sekund)																																	
starost našega sončnega sistema	$\approx 6 \times 10^9$																																
(v letih)																																	
urinih ciklov na leto (200 MHz)	$\approx 6.4 \times 10^{15}$																																
01-zaporedij dolžine 64	$\approx 2^{64} \approx 1.8 \times 10^{19}$																																
01-zaporedij dolžine 128	$\approx 2^{128} \approx 3.4 \times 10^{38}$																																
01-zaporedij dolžine 256	$\approx 2^{256} \approx 1.2 \times 10^{77}$																																
75 številčnih praštevil	$\approx 5.2 \times 10^{72}$																																
elektronov v vsem vesolju	$\approx 8.37 \times 10^{77}$																																
mega (M)	giga (G)	tera (T)	peta (P)	exa (E)																													
10^6	10^9	10^{12}	10^{15}	10^{18}																													

Tečaj iz kriptografije in računalniške varnosti, 2008		
Hitrost		
Preneel, Rijmen, Bosselaers 1997.		
Softwarski časi za implementacijo na 90MHz Pentiumu.		
šifra	velikost ključa (biti)	hitrost
DES	56	10 Gbits/sec (ASIC chip)
DES	56	16.9 Mbits/sec
3DES	128	6.2 Mbits/sec
RC5-32/12	128	38.1 Mbits/sec
Arcfour	variable	110 Mbits/sec
Aleksandar Jurišić173		